

Наставно-уметничко-научном већу
Факултета музичке уметности у Београду
Сенату Универзитета уметности у Београду

Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта

Мр. Срђана Булатовића

Утицај фламенка на развој технике свирања класичне гитаре

Комисија у саставу: Вера Огризовић, редовни професор ФМУ, ментор, Срђан Тошић, редовни професор ФМУ, Зорица Ђетковић, редовни професор ФМУ, Љиљана Несторовска, редовни професор ФМУ и Зоран Крајишник, редовни професор Академије уметности у Новом Саду, упознала се са писаним делом докторског уметничког пројекта кандидата Срђана Булатовића, под називом „Утицај фламенка на развој технике свирања класичне гитаре“. На основу сазнања која је стекла анализом овог рада, Комисија подноси следећи извештај Наставно - уметничко - научном већу Факултета музичке уметности у Београду и Сенату универзитета уметности у Београду:

Срђан Булатовић рођен је 1972. године у Подгорици. Гитару почиње да учи у класи Миодрага Тупића, код кога завршава нижу музичку школу, а који га је усмерио на професионално бављење гитаром. Дипломирао је на Факултету музичке уметности у

Београду у класи проф. Срђана Тошића, а потом завршио специјалистичке студије гитаре на Академији уметности у Новом Саду у класи проф. Зорана Крајишника. Магистрирао је на Факултету музичке уметности у Београду, у класи проф. Вере Огризовић.

Први је дипломирани гитариста и магистар гитаре у Црној Гори. Поред активног бављења солистичком концертном делатношћу, са фламенко гитаристом Дарком Никчевићем свира у дуо гитара. Преко овог дуа упознаје музику других жанрова (фламенко, етно, филмска и џез музика), која, у корелацији са класичном, има снажан утицај на његово бављење музиком.

Наступао је као солиста и у разним камерним саставима у земљи и иностранству (Србија, Хрватска, Словенија, БиХ, Грчка, Италија, Мађарска, Француска, Немачка, Холандија, Египат). Аутор је књиге *Збирка композиција и етида за класичну гитару* (2003), те коаутор уџбеника (са Дарком Никчевићем) *Гитара за почетнике* (2006). Снимао је музичке емисије, концерте и спотове за радио и телевизију (РТЦГ, РТС, ХРТ, ТВ СЛО, ТВ Нил-Египат, МТВ Мађарска, Радио Копар...).

Као солиста, објавио је свој први компакт диск "Гитара", који је уједно и први компакт диск класичне музике снимљен и издат у Црној Гори (1998), као и компакт дискове "Дуо" (2001), "Носталгија" (2005) и „Додир Црне Горе“ (2011) у дуо са Дарком Никчевићем, те солистички компакт диск "Live in Belgrade" (2010 године). Један је од оснивача и предавача на Bar Guitar Fest-у, и уметнички директор Guitar Art Summer Fest-а у Херцег Новом. Оснивач је Одсека гитаре у средњој музичкој школи "Васа Павић" у Подгорици, где ради као професор. Предаје и на Музичкој академији на Цетињу. Одржао је низ мајсторских курсева у земљи и иностранству.

Најзначајнији јавни наступи Срђана Булатовића у последњих пет година:

- Концерт (дуо гитара), међународни музички фестивал "Adriatico Mediterraneo", Анкона, Италија 1.09.2010.
- Концерт (дуо гитара), међународни фестивал класичне гитаре "Mottola", Мотола, Италија 9.07.2010.

- Концерт (соло гитара), међународни фестивал театра и музике „Барски Летопис“ Бар, Црна Гора 28.07.2010.
- Концерт(соло гитара) фестивал „У сусрет јубилеју 30.година рада Музичке академије са Цетиња“, Подгорица, Црна Гора 4.06.2010.
- Концерт (дуо гитара-флаута), Центар лепих уметности „Guarnerius“, Београд, Србија 25.05.2010.
- Концерт (соло гитара) „Вече класичне гитаре на Коларцу“, Задужбина Илије М. Коларца, Београд, Србија 16.12.2009.
- Концерт (квартет „Мистерија“), фестивал театра и музике „Тиватско културно лето“ Тиват, Црна Гора 21.07.2009.
- Концерт(квартет „Мистерија“) фестивал „ДЕУС“, Подгорица, Црна Гора 5.12.2008.
- Концерт (квартет „Мистерија“), међународни фестивал класичне гитаре “Guitar Art Summer Fest”, Херцег Нови, Црна Гора 15.08.2008.
- Концерт (квартет „Мистерија“), међународни музички фестивал ”Cetinje music fest” Цетиње-Црна Гора 30.07.2008.
- Концерт (соло гитара), међународни фестивал класичне гитаре “Kras”, Сежана, Словенија 3.07.2008.
- Концерт (соло гитара), међународни фестивал класичне гитаре “Dedicato a”, Бари, Италија 27.05.2008.
- Концерт (трио: дуо гитара и хармоника), међународни фестивал класичне гитаре „Morski festival gitare”, Мурска Собота, Словенија 12.04.2008.
- Концерт (квартет „Мистерија“), међународни музички фестивал „Сарајевска зима“, Сарајево, Босна и Херцеговина 12.02.2008.
- Концерт (трио: дуо гитара и хармоника), дворана „Jazzpodium”, Утрехт, Холандија 17.12.2007.
- Концерт(трио: дуо гитара и хармоника), фестивал “Mednarodni koncerti komorne glasbe na gradu Gewerkenegg”, Идрија, Словенија 5.11.2007.
- Концерт (дуо гитара), међународни фестивал „Lent”, Марибор, Словенија 29.06.2007
- Концерт (соло гитара), међународни музички фестивал на дворцу “Gewerkenegg”, Идрија, Словенија 9.04.2007.

- Концерт (соло гитара), међународни фестивал класичне гитаре “Guitar Art”, Београд, Србија 17.02.2007.
- Концерт (соло гитара), међународни фестивал класичне гитаре “Guitar Art Summer Fest”, Херцег Нови, Црна Гора 18.08.2006.
- Концерт (соло гитара) циклус концерата класичне гитаре “Madlenianum”, Београд, Србија 28.01.2006.
- Концерт (соло гитара), циклус концерата класичне гитаре “Gitara Montenegrina”, Подгорица, Црна Гора 25.03.2005.
- Концерт (соло гитара), концертна сала Музичке академије у Оснабрику, Немачка 9.03.2005.
- Концерт (соло гитара), црква св. Стефана у Оснабрику, Немачка 6.03.2005.
- Концерт (соло гитара), међународни фестивал класичне гитаре “Bar Guitar Fest”, Бар, Црна Гора 17.01.2005.

Срђан Булатовић се, у писаном делу свог докторског уметничког пројекта, бави међусобним односом техника свирања класичне и фламенко гитаре, указујући – кроз њихов хронолошки развој у бароку, класицизму, романтизму и у XX веку, као и кроз присуство елемената фламенка у пијанистичкој музици шпанских аутора и у гитарској музици класицизма – на многобројне утицаје које је фламенко извршио на разне технике свирања класичне гитаре.

У УВОДУ, Срђан Булатовић нас упознаје са предметом и циљем свог пројекта – утицајем фламенка на развој извођачких техника класичне гитаре и квалитативним помаком који се, захваљујући томе, десио у домену виртуозитета, волумена звука и квалитета тона на класичној гитари – подвлачећи важност примене и усавршавања фламенко техника на класичној гитари уопште.

У поглављу ФЛАМЕНКО: ИСТОРИЈАТ, СПЕЦИФИЧНОСТИ, УТИЦАЈИ аутор смешта фламенко музику у историјски контекст промена које је гитара претрпела услед разних утицаја, описује његов настанак и објашњава шта је условило његове специфичности. Почев од песама чије порекло сеже уназад до Римског царства, којима се

затим придружује византијско певање, музика Мавара и Сефарда, фламенко добија свој коначни лик у XVIII веку, пошто је на њега утицала и музика Цигана, који се у Шпанију досељавају од XV до XVIII века. Аутор затим објашњава који су основни појмови везани за ову врсту музике (песма – *cante*; игра – *baile*; солистичко свирање на гитари - *toque*), као и најважније датости мелодије, каденце, предудара и метрике. Најзад, осврће се на особеност извођења фламенка на гитари, која се одликује сменом перкусивно – ритмичких елемената са лирски обојеним пасажима.

Срђан Булатовић се у следећим поглављима бави утицајем који је фламенко извршио на разне аспекте уметничке музике, дајући у поглављу УТИЦАЈ ФЛАМЕНКА НА КЛАВИРСКУ МУЗИКУ примере из опуса Доменика Скарлатија (Domenico Scarlatti) - секвентно кретање пасажа у терцама и секстама навише и наниже, арпеђа карактеристична за шпански фолклор, у *Сонати Л 103, К 259*; Исака Албениза (Isaac Albeniz) - разгвадо (*rasgueado*), једна од најпрепознатљивијих фламенко техника, у композицији *Астуриас из Шпанске свите оп. 47* и Енрике Гранадоса (Enrique Granados) - коришћење гитарског штима у главном музичком мотиву, имитација гитарског разлагања акорада, у *Епизоду Серенаде Спектар* из *СВИТЕ ГОЈЕСКАС*. Поред хармонско – мелодијских утицаја, у овим примерима се може уочити и употреба типично гитарских техника свирања, тако да се нека од ових дела, транскрибована, данас изводе чешће на гитари него на клавиру, за који су оригинално писана.

Упутивши нас на овако значајно присуство елемената фламенко музике у делима композитора за клавир, аутор у даљем тексту сужава своје интересовање на присуство тих елемената у музици писаној за класичну гитару, где су они, због сличности фламенко и класичног инструмента, далеко бројнији.

Тако нас, у следећа два поглавља ТЕХНИКА СВИРАЊА ФЛАМЕНКО ГИТАРЕ и ТЕХНИКА СВИРАЊА КЛАСИЧНЕ ГИТАРЕ – Срђан Булатовић упознаје са бројним свирачким техникама сваког инструмента, прецизно описујући начин њиховог извођења. У првом поглављу објашњава порекло и извођење разгвада (*rasgueado*), тремола (*tremollo*), апојанда (*apoyando*) и његове подврсте пикада (*picado*), тиранда (*tirando*), арпеђа (*arpeggio*), и алзапуе (*alzapua*), као и начин формирања скале у оквиру фригијског модуса, типичног за фламенко музику, а упознаје нас и са основном ритмичком фразом – компас

(compas), у чијој се дванаестоделној структури образују различите шеме акцената за фламенко игре. Сва ова објашњења илустрована су одговарајућим примерима. У другом од ова два поглавља аутор најпре указује на повезаност промена у конструкцији инструмента, у броју и врсти жица, које су се одиграле крајем XVIII века, са новим приступом техници свирања класичне гитаре. Овај нови приступ аутор прати кроз методе поучавања, видљиве у школама за класичну гитару са почетка XIX века. Оне су писане за гитару са шест једноструких жица, наследницу барокне гитаре са пет редова и гитаре са шест редова. Као пример, узима *Школу за гитару (Escuela de guitarra)* Дионизија Агуада (Dionisio Aguado) из 1825. године и упознаје нас са новинама које доноси, као и са методским решењима која су и данас актуелна (Агуадово објашњење формирања тона, на пример). Захваљујући даљим променама у конструкцији, мензури и величини корпуса инструмента, које су се одиграле крајем XIX века, поново напредује техника свирања класичне гитаре, а личност која је својим деловањем обележила ово доба је Франциско Тарега (Francisco de Asis Tarrega у Eixeа). Сазнајемо на којим предусловима он заснива свој метод и какве промене уводи у односу на претходне технике свирања. Срђан Булатовић затим, хронолошким редом, анализира допринос најважнијих гитариста XX века – извођача и педагога – Андреса Сеговије (Andres Torres Segovia), Емилија Пухола (Emilio Pujol Vilarrubi) и Абела Карлеваро (Abel Caarlevaro) методологији и свирачкој техници гитаре, наводећи врло исцрпно и прецизно суштинске аспекте њихових иновација на пољу технике свирања и аргументујући их одговарајућим примерима.

У поглављу ПОРЕЂЕЊЕ И ОДНОС ТЕХНИКА КЛАСИЧНЕ И ФЛАМЕНКО ГИТАРЕ можемо пратити суочавање извођачких техника два инструмента. Овде аутор указује на значај специфичних фламенко техника (разгада, тремола и алзапуе) за усавршавање свирања на класичној гитари (јачина удара жице, брзина извођења скала, као и прецизност у свирању арпеђа и тремола). Овде су дата најисцрпнија објашњења разних техничких захтева на сваком од два инструмента, праћена примерима, и упутства за њихово извођење. Изузев раније наведених фламенко техника (разгадо, тремола, алзапуа), које се на класичној гитари слабо користе или се не користе, остале технике (скале, арпеђа, разложени акорди) користе се на оба инструмента.

У ЗАКЉУЧКУ Срђан Булатовић открива да су примери из гитарске литературе, коришћени у претходним поглављима, делови композиција које ће извести у концертном делу свог докторског уметничког пројекта, повезујући га тако са писаним делом. Затим се осврће на важност утицаја који фламенко врши на технику свирања класичне гитаре и на корист која из тога произилази. Ово последње чини кроз врло прецизна упутства за извођење разгада, који из искуства сматра најкориснијим за боље и потпуније овладавање бројним аспектима свирања класичне гитаре. (У истом контексту помиње и алзапуу, технику која се, за разлику од разгада, на класичној гитари не користи, а која би допринела већој самосталности палца десне руке.)

На крају, аутор закључује да му је овај докторски уметнички пројекат омогућио да се преиспита и инспирисао га да и даље усавршава вештину извођења.

ЗАКЉУЧАК

Бројни аспекти утицаја фламенка на развој технике свирања класичне гитаре, којима се Срђан Булатовић бави у свом докторском уметничком пројекту, код нас нису били предмет истраживања, тако да је ово први рад те врсте у нашој средини. У њему су питања која су, иначе, уско везана за ову тематику, истражена из шире перспективе и детаљно обрађена, на свеобухватан и иновативан начин.

На основу богате литературе и свог обимног уметничког трагања, Булатовић је остварио садржајан и упечатљив рад, који је у потпуној корелацији са програмом практичног – извођачког дела докторског уметничког пројекта.

Комисија стога сматра да писани део докторског уметничког пројекта Срђана Булатовића „Утицај фламенка на развој технике свирања класичне гитаре“ представља драгоцен и оригиналан допринос уметничкој области извођачке праксе гитаре, и да у потпуности одговара високом нивоу и захтевима докторских уметничких студија.

Вера Огризовић, редовни професор ФМУ, ментор,

Срђан Тошић, редовни професор ФМУ,

Зорица Ћетковић, редовни професор ФМУ,

Љиљана Несторовска, редовни професор ФМУ и

Зоран Крајишник, редовни професор Академије уметности у Новом Саду,

У Београду, 05.10.2011.